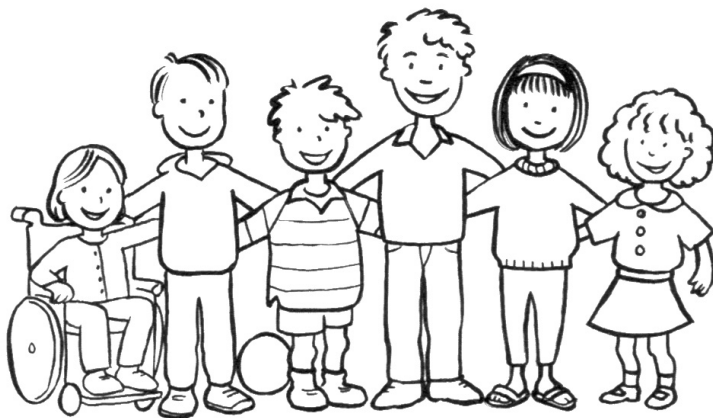

IŠLIK SAUGUS

Vadovēlis tēvams

Išspausdino Blogo elgesio su vaikais prevencijas programos nariai

Žinia tėveliams ir globėjams

Dauguma vaikų užauga laimingi ir saugūs, tačiau mes žinome, kad jie retkarčiais gali susidurti su slegiančiomis, gąsdinančiomis ir nesaugiomis situacijomis. Programa “Išlik Saugus” yra sukurta vaikams padėti būtent tokiose situacijose.

Neseniai atlikta apklausa parodė, kad programoje “Išlik Saugus” dalyvaujantys vaikai yra labiau linkę pasisakyti tapę išnaudojimo ar engimo aukomis, o programoje dalyvaujantys tėveliai ir mokytojai yra labiau linkę į tai apsaugančiai ir palankiai sureaguoti.

Nuo to laiko, kai ši programa buvo įvesta pradinėse mokyklose, mes sulaukėme nemažai tėvų ir globėjų prašymų suteikti daugiau informacijos dėl blogo elgesio su vaikais ir patyčių prevencijos. Dėl to buvo sudarytas šis bukletėlis, paaiškinantis, kaip Jūs bei Jūsų mokykla, galite pasirūpinti, kad Jūsų vaikas būtų laimingas, užtikrintas ir saugus – dirbdami kartu programoje “Išlik Saugus”.

TURINYS

ĮVADAS	4
PROGRAMA „Išlik saugus“	7
ENGIMAS	17
VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS.	23
SAUGUMAS NAUDOJANTIS INTERNETU	28
ORGANIZACIJOS	30

Vaikų išnaudojimo prevencijos programa dėkoja Patricia Shanahan, Marion Hefferon, Martina Gannon, Sean O'Casaide, Veronica McDermott, Maria Lawlor and Deirdre MacIntyre už jų darbą ruošiant šį bukletėlį.

Iliustracijos: Barbara Nolan

Grafinis dizainas: Langley Freeman Design Group Ltd

„IŠLIK SAUGUS“, vadovėlis tėvams,
©2000 Blogo elgesio su vaikais prevencijos programa

ĮVADAS

Vaikų išnaudojimo prevencijos programa („CAPP“) buvo įkurta 1987 m. vaikų išnaudojimo ir engimo problemoms spręsti. Iki šiol „CAPP“ pradinėse mokyklose įkūrė programą „Išlik saugus“, kurios tikslas – pradžiamokslų asmeninių saugumo įgūdžių ugdymas.

„CAPP“ finansuoja Sveikatos ir vaikų departamentas ir Švietimo ir mokslo departamentas

ASMENINIS SAUGUMAS

Vaikams reikalingi asmeninio saugumo įgūdžiai, tam, kad saugiai sureaguoti į pavojingas, trikdančias ir piktnaudžiaujančias situacijas, prieš joms tampa rimtomis. Savo vaikus mokome apie eismo pavojus, tačiau taip pat juos turime išmokyti kaip elgtis kitokiose pavojingose situacijose. Mes atradome, jog vaikai geriau išmoksta ir atsimena apie asmeninį saugumą, kai mokykla ir namai bendradarbiauja.

UŽTIKRINTUMO IR PASITIKĖJIMO SAVIMI UGDYMAS

Savimi pasitikintis ir užtikrintas vaikas yra mažiau linkęs tapti išnaudojimo ir engimo auka. Yra svarbu, kad tėvai/globėjai, mokytojai ir kiti

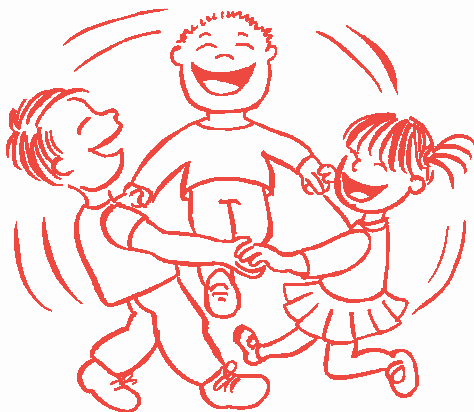
vaiko gyvenime dalyvaujantys suaugusieji naudotųsi bet kuria proga ugdyti vaiko užtikrintumą ir pasitikėjimą savimi. Šeima – svarbiausia vaiko mokymosi aplinka. namuose turėtų būti sudėtos visos pastangos propaguoti ir ugdyti vaiko užtikrintumą ir pasitikėjimą savimi. Kai kurie pavyzdžiai:

- Meilės ir švelnumo rodymas
- Apsauga
- Padėtinimas ir pagyrimas
- Vaiko pastangų pastebėjimas
- Realistiški lūkesčiai
- Savo vaikui leisti dalyvauti kasdienių ir paprastų sprendimų daryme
- Gerai nubrėžtos elgesio ribos
- Vaikui rodoma pagarba.

BENDRAVIMAS

Vaikams patinka kalbėti apie savo kasdienes nuotykius, taip pat klausytis suaugusiųjų pasakojimų apie jų pačių vaikystę. Toks kalbėjimas su savo vaiku padeda atverti bendravimą. Pašvęskite savo laiką pasiklausti vaiko nuomonės ir jausmų – tai sustiprina vaiko pasitikėjimą savimi bei skatina jo atvirumą su Jumis. Klausymas ir atsiliepinimas į tai, ką sako Jūsų vaikas, rodo, kad Jums įdomu tai, ką jis sako.

Vaikams reikia rodyti, kad jie yra mylimi, jais rūpinamasi ir kad jų požiūriai ir nuomonės yra paisomi. Tai daroma tiek kalbant su Jūsų vaiku, tiek jo klausantis. Svarbu, jog Jūsų vaikas žinotų, kad kilus problemai jis gali kreiptis į Jus.

AR SU SAVO VAIKU KALBĖJOTE APIE ASMENINĮ SAUGUMĄ?

Savo namuose turbūt turite savo taisykles dėl gaisro, fermos įrengimų, elektros pavojų ir taip toliau. Savo vaiką ko gero pamokėte eismo taisyklių ir saugos vandenyje. Taip pat turbūt kalbėjote apie nepažįstamuosius. Svarbu, kad Jūsų vaikas žinotų:

- Ką daryti, kai kokia nors situacija trikdo arba priverčia jaudintis, pasijusti blogai, nesaugiai
- Ką daryti pasiklydus parduotuvėje arba mieste
- Ką daryti priešus nepažįstamajam
- Nieko neimti iš nepažįstamųjų
- Niekur neiti iš anksto nepranešus tėveliams.

KAI KURIOS KITOS PROBLEMOS

Negana vaikui vien tik nustatyti saugos parametrus. Štai keletas aspektų, apie kuriuos dera pagalvoti:

- Ar išklausote savo vaiką?
 - Ar savo vaiką padrąsinate kalbėtis su Jumis?
 - Kaip atsiliepiate į Jums vaiko atskleistas problemas?
 - Ar visuomet žinote kur ir su kuo yra Jūsų vaikas bei kuo jis užsiima?
 - Kas prižiūri Jūsų vaiką, kai Jūs nėra šalia? Ką žinote apie Jūsų vaiko auklę/prižiūrėtoją? Ar Jūsų vaikas tinkamai prižiūrimas? Neturėtumėte gėdintis reikalauti rekomendacijų.
 - Į ką gali Jūsų vaikas kreiptis pagalbos, kai Jūs nėra šalia?
- Ką Jūsų vaikas turėtų žinoti apie narkotikus, alkoholį ir seksą?
 - Kokias televizijos programas arba video įrašus galima žiūrėti Jūsų vaikui?
 - Ar stebite Jūsų vaiko naudojimąsi internetu, kompiuteriniais žaidimais ir muzikos įrašais (skaitykite „Saugumas naudojantis internetu“, puslapis 28). Kompiuteriniai žaidimai, taip pat ir filmai, yra klasifikuojami pagal amžių. Muzikos įrašai šiais laikais taip pat klasifikuojami, ant jų klijuojamas lipdukas, nurodantis tai, ar prieš vaikams leidžiant klausytis rekomenduojamas tėvų sutikimas.

Asmeninio saugumo įgūdžių mokoma visose pradinėse mokyklose, tai yra socialinio, asmeninio ir sveikatingumo švietimo programos dalis. Šiai švietimo programai taip pat priklauso šios temos: „Išlik saugus“, „Santykiai ir seksualinis švietimas“, „Eik išdidžiai (apie piktnaudžiavimą narkotikais)“, Sveikata ir mityba“ ir t.t.

PROGRAMA „IŠLIK SAUGUS“

„Išlik saugus“ – tai asmeninių saugumo įgūdžių mokymo programa, skirta visuomeninėms specializuotoms pradinėms mokykloms. Jos pagrindinis tikslas – blogo elgesio su vaikais, engimo ir kitokių išnaudojimo formų prevencija.

KAIP ŠI PROGRAMA VEIKIA?

Ši programa ugdo vaikų sugebėjimą atpažinti ir išvengti pavojingų situacijų bei susidūrimų ir skatina apie pastaruosius pranešti, juos mokydama:

- Patiems atpažinti nesaugias bei apmaudžias situacijas
- Paprastų taisyklių, padedančių išvengti išnaudojimo
- Gerbti ir vertinti kitų teises
- Kaip kalbėti ir kaip elgtis siekiant pagalbos

Ši programa apie išnaudojimo ir engimo prevenciją taip pat moko ir tėvus su mokytojais, siekdama labiau praplėsti visuomenės žinias apie vaikų išgyvenamas problemas.

KAIP MOKOMA ŠI PROGRAMA?

Idealiai „Išlik saugus“ turinio vaikus klasėje išmoko jų įprastas mokytojas, vėliau pamokas

vaikai namie aptaria su tėvais. Mokytojai ir tėvai veikia kartu, kad įsitikinti, jog vaikai išmoksta išlikti saugūs.

Programa susideda iš šių keturių pamokų

Klasė	Pamokų skaičius	Pamokų trukmė
Vyresnieji pradinukai	9	20 minučių
1/2	9	30 minučių
3/4	9	30 minučių
5/6	5	30 minučių

Rekomenduojama, kad pamokos būtų atliekamos vieną kartą per savaitę.

Vaikams su negalėmis priklauso papildomos pamokos. Ši programa – „Asmeninio saugumo įgūdžiai vaikams su mokymosi sunkumais“ buvo pristatyta 1996 m. ir elgesio sunkumais. Skaitykite „Vaikai su negalėmis“, puslapis 14.

KĄ IŠMOKS VAIKAI?

Šios pamokos vaikus moko apie tai, ką reikia daryti jei juos kas nors baugina arba trikdo. Vienas pagrindinių programos siekių yra vaikų suvokimas, jog kilus problemai derėtų pasiguosti pažįstamam ir patikimam suaugusiajam.

KAIP PROGRAMOJE DALYVAUJA TĖVAI/GLOBĖJAI?

Būtina, kad dalyvaustumėte programoje, nes tėvai/globėjai yra svarbiausi žmonės vaiko gyvenime bei kilus problemai vaikas pagalbos ieškodamas ko gero pirmiausiai kreipsis į Jus. Buvo pastebėta, kad programos, tokios kaip „Išlik saugus“, yra efektyviausios tada, kai jose aktyviai dalyvauja tėvai/globėjai.

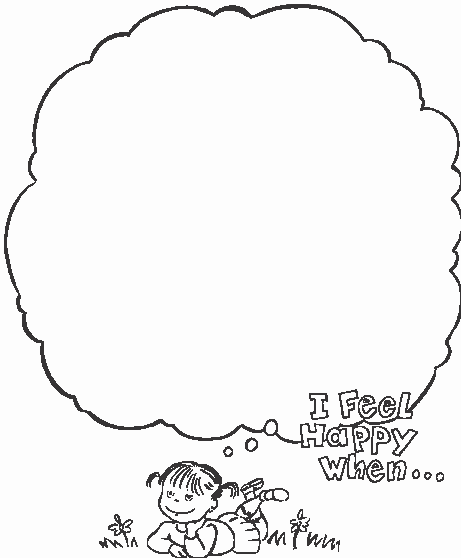
Gali būti, kad prieš įvedant šią švietimo programą į Jūsų vaiko mokyklą, Jus pakvies dalyvauti tėvų ir mokytojų susitikime, kur viskas bus išaiškinta ir suteikta proga užduoti klausimus.

Jūsų vaikui gali būti įteikta su tuo susijusi mokomoji medžiaga vietoje namų darbų, kurią reikės parsinešti namo ir įteikti Jums pasirašyti. (Šio bukletėlio iliustracijos paimtos iš vaikų mokomosios medžiagos). Svarbu, kad jomis naudotumėtės su vaiku aptariant pamokų turinį. Tai Jums padės geriau išvelgti, ką mokosi Jūsų vaikas, taip pat suteiks progą aptarti su tuo susijusius klausimus artimiau, nei įmanoma klasėje. Tai Jums ir Jūsų vaikui taip pat suteiks progą aptarti

asmeninio saugumo klausimus bei paaiškinti Jūsų šeimoje esančias saugumo taisykles. Šia mokomąja medžiaga vaikai yra anksčiau naudojęsi tėvams/globėjams pranešti apie savo problemas.

Prieš prasidedant programai:

- Gerai susipažinkite su sekančiame skyriuje išvardintomis pamokų temomis
 - Su savo vaiku kalbėkite apie programą. Paaiškinkite, kad ji pamokys kaip išlikti saugiems
- Raskite laiko aptarti mokamąją medžiagą.

PAMOKŲ TEMOS

Programoje „Išlik saugus aptariamose penkios temos:

Saugumo/nesaugos jausmas

Engimas

Prisilietimai

Paslaptys ir jų išdavimas

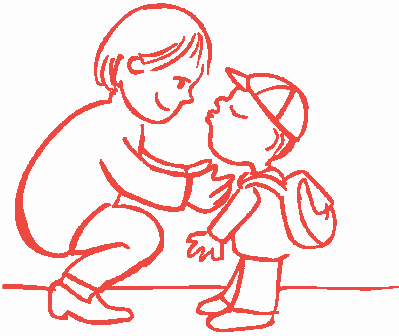
Nepažįstamieji.

Kiekviena tema gvildenama pabrėžiant teigiamus išgyvenimus, pripažįstant, kad kartais vaikai gali pasijusti nesaugiai, gali būti grasinami ir išsigąsti.

Paprastų saugumo strategijų, naudojamų ištikus problemoms, vaikai išmoksta per klasėje vykdomus pokalbius, vaidybą ir pakartotinį mokymą. Vaikai išmoksta visada pasakyti padėti galinčiam suaugusiajam. Galų gale vaikai išmoks:

- Pasakyti „Ne“
- Pasitraukti ir pranešti.

Kiekvienos temos turinys yra pateiktas tolesniuose puslapiuose, kartu su pasiūlymais, galinčiais padėti Jums šias temas aptariant su Jūsų vaiku

PATYČIOS

Šiame skyriuje vaikai išmoks:

- Puoselėti draugystę
- Susidraugavimo ir draugų išlaikymo įgūdžių
- Suprasti skirtingus engimo tipus ir jų pasekmes
- Suprasti, kad vykstant engimui niekas nėra tik nekaltas praeivis
- Kaip elgtis ištikus engimui – kilus tokiai problemai ieškoti suaugusiojo pagalbos
- Kad engti kitus nėra priimtina.

Pasiūlymai tėvams/globėjams

Su savo vaiku kalbėkite apie draugystės svarbą.

Aptarkite engimą. Pakalbėkite su savo vaiku apie tai, kodėl kitus reikia gerbti ir jų niekada neengti.

Savo vaiko paklauskite ar jis kada nors buvo engiamas bei priminkite apie „Išlik saugus“ taisyklę – sakyk „Ne“, pasitrauk ir pranešk. Aptarkite metą, kada saugu engėjui sakyti „ne“, lai Jūsų vaikas pasimoko sakyti „ne“. Pabrėžkite, kad vaikui niekada neturėtų būti gėda pasisakyti suaugusiajam, netgi ką nors bloga padarius.

Daugiau informacijos apie engimą rasite puslapyje 17.

SAUGUMO IR NESAUGOS JAUSMAS

Šiame skyriuje vaikai išmoks:

- Pasijutus saugiai arba nesaugiai šiuos jausmus atpažinti ir apibūdinti (saugūs ir nesaugūs jausmai kartais vadinami „taip“ arba „ne“ jausmais)
- Nujausti potencialiai pavojingas situacijas
- Išmokti elgtis paprastose situacijose, kurioms ištikus pasijaučiama nesaugiai, pavyzdžiui, pasiklydus
- Apie vaiko nuomone nesaugią, apmaudžią arba grasinančią situaciją visuomet pranešti suaugusiajam (vienam tėvų/globėjų/prižiūrėtojui).

Pasiūlymai tėvams/globėjams

Su savo vaiku aptarkite kada jis jaučiasi saugiai arba nesaugiai ir paprašykite, kad pateiktų pavyzdį iš pamokų.

Aptarkite elgesio taisykles, jei kada pasiklystų, į duris pasibeldus arba telefonu paskambinus nepažįstamajam.

Savo vaiką padrąsinkite apie nesaugią, slegiančią, trikdančią ir bauginančią situaciją pranešti suaugusiajam.

PRISILIETIMAI

Šiame skyriuje vaikai išmoks:

- Vertinti ir mėgautis normaliu švelnumu
- Suprasti, kas asmeniška ir privatu
- Ką daryti, jei kas nors prisilies nenorimai arba priverčiančiai pasijusti nesaugiai
- Kitų neliesti, jei jiems tai nepatinka
- Gerbti kitų teises
- Kad sakyti „ne“ yra gerai, jei kas nors paprašytų daryti ką nors negero arba pavojingo, netgi jei to prašys suaugęs
- Apie prisilietimus niekada nelaikyti paslapčių.

Nuo 1-osios klasės vaikai išmoksta, kad prie kai kurių kūno dalių yra dažnai prisiliečiama – žmonės jiems spaus ranką, tapšnos per galvą, apkabins. Vaikai tai pat išmoksta, kad kai kurios kūno dalys neliečiamos, išskyrus prausiantis ir apžiūrint gydytojui ar seselei. Kai vaiką apžiūri gydytojas – ar jis prašo tai laikyti paslapyje? Aišku – ne!

Vaikams paaiškinama, kad privačios kūno dalys yra tos, kurios pridengtos apatiniais arba maudymosi drabužiais. Jie taip pat išmokomi jog sakyti „ne“ yra gerai, jei suaugęs ar bet kas kitas paprašytų daryti ką nors negero ar nesaugaus. Jie skatinami pranešti suaugusiajam, jei kas nors prisilies ir paprašys tai laikyti paslapyje.

Pasiūlymai tėvams/globėjams

Su savo vaiku aptarkite jam patinkančius arba nepatinkančius prisilietimus.

Pasakykite, kad sakyti „ne“ yra gerai, jei suaugęs paprašys daryti ką nors, kas atrodo pavojinga arba nesaugu.

Priminkite, kad sakyti „ne“ yra gerai, jei suaugęs prisilietų taip, kad vaikui nepatiktų, pavyzdžiui, kai kuriems vaikams nepatinka, kai tam tikri suaugusieji juos kutena, apkabina arba bučiuoja.

Su savo vaiku aptarkite saugius ir nesaugius prisilietimus ir klasėje išmoktas taisykles: sakyk „ne“, pasitrauk ir pranešk. Savo vaikui liepkite jokio prisilietimo niekada nelaikyti paslapyje ir visada pasakyti suaugusiajam.

PASLAPTYS IR JŲ IŠDAVIMAS

Šiame skyriuje vaikai išmoksta:

- Atskirti geras paslaptis nuo blogų
- Niekada nelaikyti blogų paslapčių
- Žinoti, kam pasakyti apie kilusią problemą
- Apie sunkumą pranešti, kai mėginama papirkti arba grasinama
- Kaip pranešti ir sakyti iki tol, kol sulauks pagalbos.

Pasiūlymai tėvams/globėjams

Su savo vaiku kalbėkite apie paslaptis. Paaiškinkite skirtumą tarp gerų ir blogų paslapčių. Geros paslaptys – kaip staigmenos. Blogos paslaptys vaikus priverčia nesaugiai jaustis, gąsdina, slegia; mėginama papirkti arba grasinama.

Su savo vaiku pakalbėkite apie tai, ką daryti, jei kas nors paprašytų laikyti blogą paslaptį. Pabrėžkite, kad niekas neturi teisės prašyti prisilietimą laikyti paslapyje bei tai, kad apie blogą paslaptį visada būtina pranešti suaugusiajam.

Įsitikinkite, kad kilus problemai arba kam nors slegiant Jūsų vaikas eitų pas Jus. Labai svarbu pašvęsti laiko išklaudyti Jūsų vaiką. Sunerimęs arba sutrikęs vaikas bus labiau linkęs nueiti pas Jus, jei jis žinos, kad jį išklausysite. Išklausymas ir atsakas Jūsų vaikui parodys, jog Jums įdomu tai, ką jis sako.

Aptarkite pranešimo svarbą bei įsitikinkite, kad Jūsų vaikas žino, jog kilus problemai nereikia gėdytis pasakyti. Savo vaikui padėkite sudaryti sąrašą suaugusiųjų, į kuriuos galima kreiptis pagalbos. Šie žmonės turėtų būti lengvai prieinami ir tie, kuriais Jūs ir Jūsų vaikas pasitiki. Paaiškinkite, kad suaugusieji kartais būna užimti ir gerai „neišgirsta“ to, kas jiems sakoma. Aptarkite tai, kaip Jūsų vaikas turėtų elgtis, jei suaugęs nesiklauso arba nesupranta.

NEPAŽĪSTAMIEJI

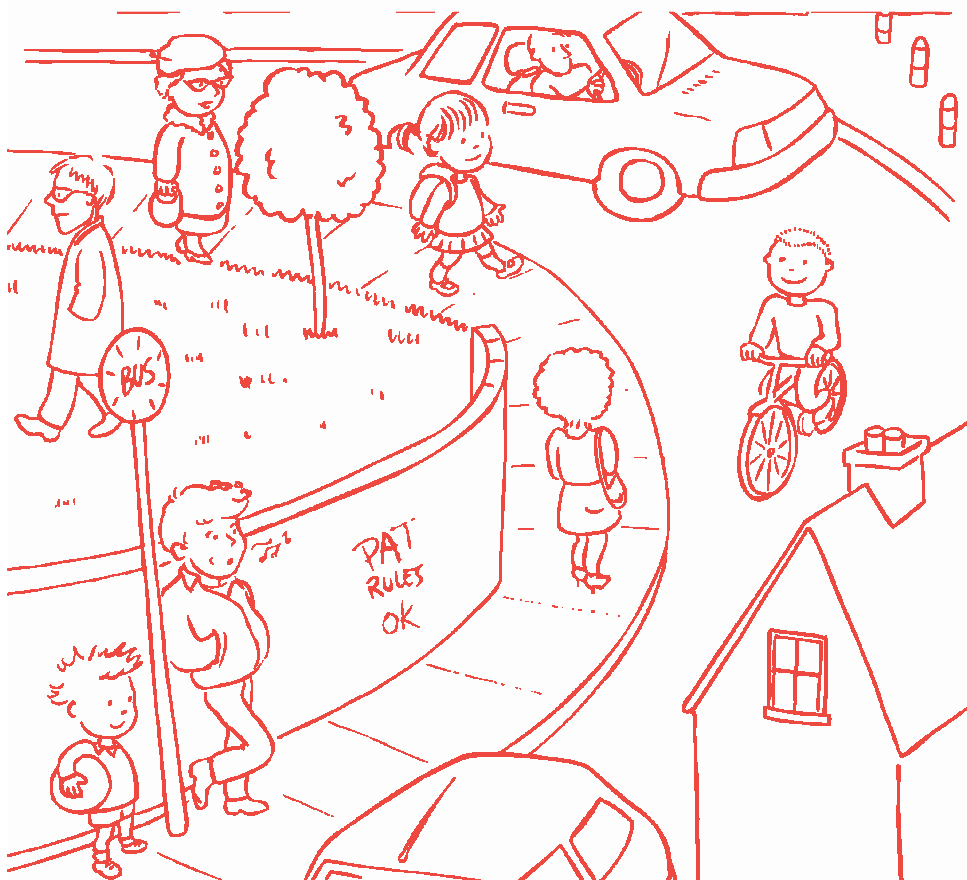
Šiame skyriuje vaikai išmoks:

- Kad nepažįstamasis – tai bet koks nepažįstamas asmuo
- Dauguma nepažįstamųjų yra malonūs žmonės
- Niekada su nepažįstamuoju niekur neiti ir iš jo nieko neimti

Pasiūlymai tėvams/globėjams

Su savo vaiku aptarkite žodžio „nepažįstamasis“ reikšmę. Svarbu, kad įteigtumėte, jog dauguma nepažįstamųjų yra malonūs žmonės, kuriais kartais pasikliaujame ištikus bėdai, tačiau, tuo pat metu egzistuoja taisyklės, kurių vaikams dera laikytis tarp nepažįstamųjų.

Savo vaiko paklauskite, ką daryti skirtingose situacijose su nepažįstamaisiais, pavyzdžiui, jei nepažįstamasis paprašytų parodyti kelią arba pasiūlytų pavėžėti. Pabrėžkite, kad atsakyti kalbėti su nepažįstamaisiais nėra nemandagu, jei vaikas jaučiasi nesaugiai. Aptarkite pagrindinę taisyklę – sakyk „ne“, pasitrauk ir pranešk.

VAIKAI SU NEGALĖMIS

Vaikams su negalėmis reikalingi asmeninio saugumo įgūdžiai. Neseniai atlikti tyrimai parodė, kad negalę turintys vaikai yra dažniau išnaudojami, nei kiti dėl šių priežasčių:

- Prastų bendravimo įgūdžių
- Riboto pavojaus jausmo
- Intymios priežiūros poreikių: prausimo, tualetu ir t.t.
- Judėjimo stokos
- Didelio priklausomumo nuo suaugusiųjų dėl daugelio poreikių

- Daugybės prižiūrėtojų ir priežiūros išdėstymo
- Dėmesio, draugystės ir švelnumo poreikių
- Nepsitikėjimo savimi ir atkaklumo stokos
- Baimės, kad nepatikės
- Riboto seksualumo ir seksualinio elgesio supratimo

Vaikai su negalėmis dažniau nepasitiki savimi, jaučiasi izoliuoti ir bejėgiai.

Vaikams su vystymosi sunkumais kyla didesnė rizika tapti išnaudojamiems.

JEI JŪSŲ VAIKAS TURI NEGALĘ

Būdamas vaiko su negalia tėvas/globėjas žinote, kad Jūsų vaikui būtina papildoma pagalba ir jo gyvenime dalyvaus papildomi suaugusieji/prižiūrėtojai. Kita vertus, labai svarbu, kad savo vaiką skatintumėte būti kiek įmanoma nepriklausomam ir labiau pasitikėti savimi.

Savo vaiko savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi galite vystyti:

- Pabrėžiant vaiko stipriąsias savybes
- Leidžiant vaikui pasirinkti ir daryti sprendimus
- Skatinant savarankiškumą rengiantis, higienoje ir švaroje
- Skatinant tinkamus socialinius įgūdžius – sveikinimąsi, geras manieras ir t.t.
- Išmokant pasakyti arba parašyti savo vardą, adresą ir telefono numerį
- Išmokant paklausti kelio ir paskambinti į avarinę tarnybą
- Suvokiant vaiko privatumą ir orumą. Svarbu nustatyti taisykles apie tai, kas rūpinsis vaiko intymiais poreikiais ir pasirūpinti, kad nustatyta tvarka būtų vaikui priimtina. Vaikui visada derėtų išaiškinti apie tai, kas daroma ir kodėl

- Aptariant poelgius tam tikrose situacijose. Vaikams su negalia gali reikėti specifinių taisyklių tam tikroms situacijoms. Jiems reikėtų išmokyti šias taisykles, taip pat išmokyti pasakyti „ne“
- Įsitikinant, kad Jūsų vaikas žino, ką reiškia „saugu“, „nesaugu“, „asmeniška“, „slapta“, „nepažįstamas“, „pasitikėjimas“, „teisės“ ir t.t.
- Pritaikant kai kuriuos Jums ir Jūsų vaikui tinkamų praeitame skyriuje pateiktų pasiūlymų tėvams/globėjams. Pavyzdžiui, jei Jūsų vaikas turi kalbos negalią – svarbu, kad būtų alternatyvus būdas Jums pranešti vaikui pasijutus blogai arba prareikvus pagalbos.

PROGRAMA „IŠLIK SAUGUS“ VAIKAMS SU NEGALĖMIS

Blogo elgesio su vaikais prevencijos programos nariai sukūrė „Asmeninio saugumo įgūdžių vaikams su mokymosi sunkumais“ programą vaikams su negalėmis padėti mokytis asmeninės apsaugos. Ši programa yra taikoma neįgaliems vaikams nuo šešerių iki trylikos metų amžiaus, tačiau tinka ir kai kuriems vyresniems neįgaliems vaikams.

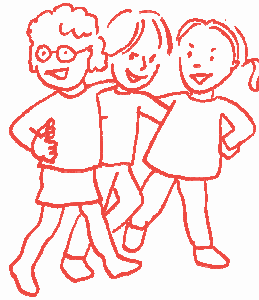
Šios programos pamokos padengia tas pačias temas, kaip ir pagrindinėje programoje. Jos skaidomos į penkias kategorijas vaikams su skirtingomis negalėmis: regos sutrikimais, fizinėmis negalėmis, pažintinio mokymosi sunkumais, klausos sutrikimais, emociniais ir elgesio sutrikimais.

Galima naudotis medžiaga iš kiekvienos kategorijų, priklausomai nuo vaiko negalios. Šioms pamokoms paruošta trisdešimt mokymo medžiagos vienetų. Mokytojai gali papildomai naudotis pagrindinėmis „Išlik saugus“ pamokomis.

Būtina įdėti gana daug laiko, kad vaikus su negalėmis išmokyti asmeninio saugumo įgūdžių. Dėl to, kaip galite prisidėti prie šios programos diegimo, galite pasitarti su savo vaiko mokytoju. Su juo aptarkite kaip galėtumėte bendradarbiauti dėl šios programos mokymo Jūsų vaikui.

ENGIMAS

Kas yra engimas?

Engimas apibūdinamas kaip pasikartojantis agresyvus žodinis, fizinis arba emocinis priekabiavimas. Jis gali būti vykdomas vieno asmens arba grupės, gali ištikti bet kur. Gali sužeisti, įskaudinti, nuvarginti ir įbauginti.

Engimas gali būti:

Fizinis

Mušimas, stumdymas, brukimas, gnaibymas, vartymas ir t.t.

Vaiko nuosavybės ėmimas, pvz.: knygų, pinigų, pietų

Prievartavimas daryti engėjui paslaugas – namų darbus, tarnauti.

Žodinis

Plūdimas

Įžeidžiančios, skaudžios ir žeminančios pastabos apie vaiko išvaizdą, negalią, šeimą, rasę arba religiją

Žiaurių, skaudinančių arba neteisingų paskalų skleidimas apie asmenį

Emocinis

Tyčinis vaiko neįtraukimas ir izoliacija

Vertimas pasijusti nepatogiai

Vaiko pastangų sumenkinimas

Grupavimasis prieš vieną asmenį

Engimas ne visada vyksta veidu į veidą. Engėjai kartais naudojami mobiliaisiais telefonais arba elektroniniu paštu bjaurioms žinutėms siuntinėti. Įsitikinkite, kad tokiam atvejui ištikus Jūsų vaikas Jums visada apie tai praneštų. Savo vaiką išmokykite, kad bjaurios ir žeidžiančios žinutės nėra priimtinos.

Visos engimo rūšys yra žalingos ir labai dažnai sunkiai pastebimos, ypatingai žodinis ir emocinis engimas, nes pastarieji priklauso nuo slaptumo. Daugelyje atvejų auka bijo prasiurti. Patys sėkmingiausi engėjai yra tie, kurie savo auką priverčia tylėti ją žemindami ir grasindami.

Vykstant engimui niekas nėra tik nekaltas pašalinis. Būdami tėvais ir mokytojais turime pareigą pasirūpinti, kad aplink mus gyvenantys nekenktėtų nuo engimo.

KAIP ŽINOTI, AR JŪSŲ VAIKAS ENGIAMAS?

Štai išvardinti galimi engimo ženklai. Verta atminti, kad daugelis engimo ženklų gali iš tikrųjų būti kitų sunkumų ženklais. Nė vienas atskiras ženklas negali absoliučiai įrodyti, jog iš tikrųjų vyksta engimas. Svarbu iširti nepaaiškinamus vaiko elgesio pokyčius.

Jei Jūsų vaikas engiamas, gali būti, jog jis:

- Bus neįprastai sunerimęs, nervingas ar įsitempęs
- Turės miegojimo sunkumų – košmarų, nemigos, šlapinsis į lovą
- Nevalgys
- Turės nepaaiškinamų mėlynių, įdrėskimų ir t.t.
- Nuolatos grįžinės namo su sugadintomis knygomis, drabužiais ar kita nuosavybe arba šiuos daiktus visai praradęs
- Nuolatos prašys pinigų arba vogs (mokėti engėjui)
- Pradės engti kitus
- Nebenorės eiti į mokyklą, į lauką arba užsiimti kitais veiksmis
- Nebenorė pėsčiomis eiti į ar iš mokyklos bei kitų užsiėmimų
- Nusimokys
- Taps uždaras ir atsiskyres
- Sunerims arba mėgins išvengti užduodamų klausimų apie problemas

Kiekvienam išvardintų aspektų vaikai gali sugalvoti pasiteisinimą.

KĄ DARYTI, JEI ĮTARIATE, KAD JŪSŲ VAIKAS ENGIAMAS?

Klauskite Vaikams dažnai sunku prasitarti, svarbu apie engimą vaiko užklausti. Jiems pasakykite, kad kilus bėdai jie gali pasiguosti Jums.

Išklausykite Klausykitės to, ką Jums sako vaikas. Jei Jūsų vaikui atrodo, jog jį kas nors engia, pastebėkite tai.

Kalbėkite Su vaiku aptarkite problemą ir jos sprendimą. Vaiko nederėtų mokinti keršyti – tai gali sukelti sužalojimų.

Vaikui padėkite suprasti, kad engimas nėra gerai. Engiama auka niekuomet neturėtų jaustis kalta.

Siekite Atraskite vietas, kur vyksta **pagalbos** engimas.

Jei tai vyksta mokykloje – kalbėkite su mokytoju arba mokyklos direktoriumi. Susitarkite dėl susitikimo. Prieš tokį klausimą iškeliant mokykloje svarbu gerai žinoti visus faktus. Jei engimas yra susijęs su vaiko lankoma grupe arba užsiėmimu – kalbėkitės su grupės vadovu. Mokytojui arba grupės vadovui papasakokite apie tai, kas atsitiko bei tai, kaip jaučiasi Jūsų vaikas. Galima naudotis medžiaga iš kiekvienos kategorijų, priklausomai nuo vaiko negalios. Šioms pamokoms paruošta trisdešimt mokymo medžiagos vienetų. Mokytojai gali papildomai naudotis pagrindinėmis „Išlik saugus“ pamokomis Būtina įdėti gana daug laiko, kad vaikus su negalėmis išmokyti asmeninio saugumo įgūdžių. Dėl to, kaip galite prisidėti prie šios programos diegimo, galite pasitarti su savo vaiko mokytoju. Su juo aptarkite kaip galėtumėte bendradarbiauti ir sustabdyti engimą.

Pasinaudokite draugų pagalba – savo vaikui palaikyti pakvieskite jo draugus – žaidimams arba šeimos išskyloms.

Kalbėkitės su kitais tėvais/gobėjais. Susitelkite vieni kitiems padėti palaikyti vieni kitus ir savo vaikus.

MOKYKLOS ATSAKAS

Engimo prevencija visose pradinėse ir po-pradinėse mokyklose turėtų būti raštiškų elgesio ir disciplinos taisyklių dalimi.

Mokyklos politika prieš engimą turėtų pasirūpinti, kad:

- Jūsų vaiko skundas būtų ištirtas ir pažymėtas
- Situacija būtų stebima tam tikrą laiką
- Jūsų vaiką palaikytų mokykloje
- Incidentas būtų laikomas paslapyje
- Jus informuotų apie pažangą.

PRAKTIŠKAS PATARIMAS, KURĮ GALITE SUTEIKTI ENGIAMAM VAIKUI

Savo vaikui pasakykite:

- Su engėju nepasilikti vienam
- Vengti konfrontacinių situacijų su engėju
- Artinantis engėjui ramiai nueiti tolyn
- Apie bet kokią engimo formą pranešti vienam tėvų arba mokytojų, netgi jei engiamas kas nors kitas

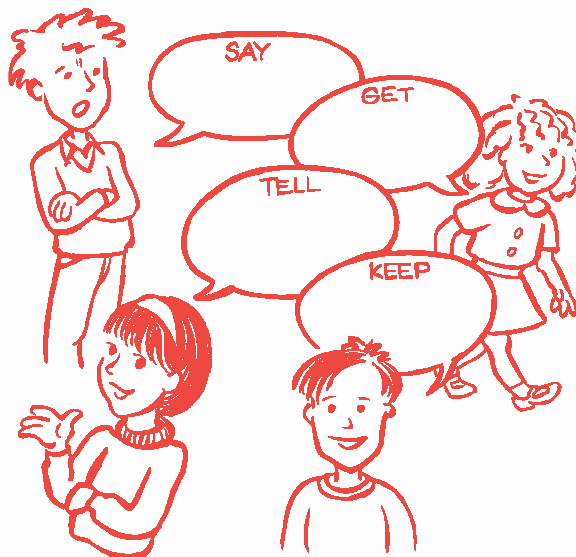
Atminti „Išlik saugus“ taisyklės: sakyk „ne“, pasitrauk ir pranešk padėti galinčiam suaugusiajam.

Toms situacijoms, kai santykių su engėju neįmanoma išvengti, savo vaiką galite pamokyti šių strategijų:

- Neverkti ir nesikarščiuoti – tai dažniausiai yra tai, ką nori matyti engėjas
- Stovėti tiesiai ir stengtis atrodyti užtikrintam
- Kalbėti tvirtai, aiškiai ir lėtai
- Engėjui žiūrėti į akis ir sakyti „ne“. (labai padėti gali mokymas namuose, kaip reaguoti į pravardžiavimą, pavyzdžiui, juoktis iš patyčių).

Su šiek tiek pagalbos daugelis vaikų šią problemą išsprendžia gana greitai.

Personal SAFETY RULES

KĄ GALITE DARYTI, KAD SAVO VAIKĄ APSAUGOTUMĖTE NUO ENGIMO?

Svarbu, kad Jūsų vaikas žinotų, jog turi teisę sakyti „ne“ ir pasisakyti apie bet kokią nepatogią ar grėsmingą situaciją.

Tam, kad vaikas pasakytų „ne“ ir praneštų, jam reikalinga pasitikėti savimi. Savimi labiau pasitikintis vaikas yra mažiau linkęs tapti engimo auka. Savo vaiko pasitikėjimą savimi galite ugdyti pagirdami, padrašindami, bendraudami ir išklaUSDami.

Raskite laiko aptarti nedidelius sunkumus, bėdas arba baimes. Klausykite, ką vaikas sako.

Savo vaikui pasakykite, kad kilus bėdai jis gali pakalbėti su Jumis.

Atminkite – jeigu Jūsų vaikas negali Jums pasiguosti dėl nedidelių sunkumų – maža galimybė, kad pasiguos ir dėl didesnių.

Tai pat skaitykite „Asmeninę apsaugą“, puslapis 4.

KODĖL VAIKAI VIENI KITUS ENGIA?

Vaikų engimą sukelia nemažai priežasčių. Tai gali atsitikti dėl ko nors kito vaiko gyvenime – naujagimio, šeimos nario mirties, netikėtos ligos arba problemų namuose bei mokykloje.

Engiantys vaikai dažnai yra patys engiami. Kai kurie engėjai nepasitiki savimi ir savęs negerbia. Kai kurie gali ieškoti dėmesio, mėgindami ką nors engiant sudaryti įspūdį kitiems. Vaikai, spaudžiami bet kokia kaina pasiekti tikslą, gali jo besiekdami pradėti engti kitus.

KĄ DARYTI, KAI VAIKAS ENGĖJAS?

- Kalbėkite su savo vaiku ir pasistenkite sužinoti, iš kur atsirado problema. Prisipažinti linkę vaikai daug lengviau išsprendžia šią problemą ir pakeičia savo elgesį. Juos reikėtų padrašinti tai daryti.
- Engėjo nebauskite jį engdami. Vaiko mušimas arba šaukimas situaciją tik pablogins. Svarbu, kad Jūsų vaikas būtų, jog Jūsų pagalba padės išspręsti sunkumus.
- Engiantys vaikai dažnai susigėsta išaiškėjus tiesai, jiems reikia užtikrintumo, kad Jūs padėsite atstatyti santykius su kitais ir viskas išeis į gera.

- Kai kurie jaunuoliai gali nesuprasti, kad engia kitus. Kiti tyčia skaudina kitus. Vaikui pasakykite, kad engimas nėra gerai. Paaiškinkite, kaip jaučiasi auka. Pasistenkite, kad vaikas suprastų aukos perspektyvą.
- Susisiekite su savo vaiko mokytoju/direktoriumi ir pasakykite apie problemą. Bendradarbiaujantys tėvai ir mokytojai gali vaikui padėti. Kiti žmonės, kuriems rūpi Jūsų vaiko gerovė, gali taip pat padėti.

KO TIKĖTIS IŠ MOKYKLOS?

Mokyklos politika prieš engimą turėtų išaiškinti, kaip elgiamasi kilus panašioms incidentams. Ji turėtų užtikrinti:

- Teisingą vaiko pusės išklausimą
- Skaidrią informaciją apie incidentų kilmę
- Informaciją apie tai, kas laukia. Jums arba Jūsų vaikui gali tekti pasirašyti sutikimą, kitaip gali būti įvestos sankcijos.
- Konfidencialumą
- Paramos sistemą engėjui
- Situacija bus stebima, rezultatai bus perduoti tėvams.

Švietimo ir mokslo departamentas išleido engimo mokyklose gaires.

VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS

Sunku suprasti, kodėl kas nors norėtų išskaudinti arba vaiką priversti blogai jaustis. Nesvarbu, kokia priežastis, blogas elgesys yra visada blogas ir niekada nėra dėl vaiko kaltės. Tai visada išnaudotojo kaltė.

Yra keturios skirtingos vaikų išnaudojimo rūšys – nepriežiūra, emocinis, fizinis ir seksualinis išnaudojimas.

Vienas vaikas gali būti įtakotas kelių tipų vienu metu.

IŠNAUDOJIMO RŪŠYS

Nepriežiūra Kada netenkinami vaiko mitybos, šilumos, pastogės ir saugumo poreikiai, iki tiek, kad vaikui daroma didelė žala.

Fizinis išnaudojimas Kai vaikas užpuolamas arba tyčia žalojamas.

Emocinis išnaudojimas Kai vaiko švelnumo, užtarimo ir apsaugos poreikiai nėra tenkinami ilgą laiką vieno tėvų arba globėjų.

Seksualinis išnaudojimas Kai vaikas naudojamas seksualiniams geismams tenkinti.

Daugiau informacijos rasite leidinyje „Vaikai pirmi: Valstybinės vaikų gynybos ir gerovės gairės“, Vaikų ir sveikatos departamentas (1999).

GALIMI IŠNAUDOJIMO ŽENKLAI

Nors šie ir gali būti vaikų išnaudojimo ženklai, svarbu atminti, kad jiems gali būti ir kitų paaiškinimų. Kai kurie „išnaudojimo“ ženklai gali išduoti ir kitokias problemas. Nė vienas ženklas pats nėra absoliutus išnaudojimo įrodymas.

Svarbu atminti, kad kai kurie vaikai niekada neišsidoos, kad su jais blogai elgiamasi. Kartais atrodo, jog vaikas jokio incidento nepaveiktas, bet tėvai/globėjai visada turi būti atidūs. Visada svarbu ištirti nepaaiškinamus vaiko elgesio pokyčius.

Nepriežiūra Nepakankamas aprūpinimas maistu, rūbais ir pastoge

Vaikai nuolatos paliekami vieni, be tinkamos rūpybos ir priežiūros.

Neapsaugojimas nuo pavojaus

Nepakankama medicinos pagalba

Išnaudojimas ir nuvarginimas.

Fizinis Netikėti sužalojimai – mėlynės,
Išnaudojimas nudegimai, nuplikinimas,
įkandimai, žymės.

Negydyti sužalojimai ir nuolatos
aptinkami lūžiai

Emocinis Nuolatinis pagyrimo,
Išnaudojimas padaršinimo, meilės,
prisirišimo ir stimuliavimo
trūkumas

Atstūmimas, pernelyg intensyvus
saugojimas

Netinkama nefizinė bausmė,
pvz.: užrakinimas kambaryje
ilgam laikui

Neapsaugojimas nuo namų
smurto

Nerealistiški vaiko elgsenos
lūkesčiai

Nesiliaujantis žodinis
priekabiavimas per kritiką,
pajuoką arba grasinimą

Kiekvienas neprižiūrimas arba
seksualiai išnaudojamas vaikas
taip pat išnaudojamas ir
emociškai.

Seksualinis Užuominos apie seksualinius
Išnaudojimas užsiėmimus

Nepadorus elgesys arba
žaidimas su žaislais ir pan

Per ankstyvas seksualinio
elgesio supratimas, pvz.: vaikas
gali detalai paaiškinti
seksualinius aktus arba nupiešti
nepadorius paveikslėlius

Neįprastas nenoras prisijungti
prie normalių užsiėmimų,
susijusių su nusirengimu, pvz.:
žaidimams/maudymuisi

Skausmas, niežulys, mėlynės,
pūslės, kraujavimas, genitalijų
infekcija, sukianti sunkumą
vaikštant ar sėdint.

SEKSUALINIS VAIKŲ IŠNAUDOJIMAS

Seksualinis vaikų išnaudojimas dažniausiai
sunkiai atpažįstamas, nes jis labai
priklausomas nuo

paslaptingo. Retai kada būna tik vienas
incidentas, dažnai tęsiasi daugelį metų.
Daugelyje

seksualinio išnaudojimo atvejų auka
priverčiama pasijusti kalta dėl to, kas
vyksta.

Seksualinis vaikų išnaudojimas gali
pasireikšti daugeliu formų, nuo nepadoraus
nuogybės demonstravimo ir nepadorių
telefono skambučių iki pilnų lytinių
santykių. Netgi manomai mažas incidentas
gali paveikti vaiką, klaidinga manyti, kad
išnaudojimas yra rimtas tik tuo atveju, kai
vyksta lytiniai santykiai.

Kas yra aukos?

Seksualinio išnaudojimo aukomis gali tapti
bet kurio amžiaus vaikai – nuo kūdikystės
iki paauglystės. Didžiausias pavojus kyla
vaikams nuo keturių iki vienuolikos metų
amžius, nepriklausomai nuo lyties.
Berniukams gali būti sunkiau pasisakyti
apie vykstantį išnaudojimą. Aukomis gali
tapti vaikai iš bet kurio visuomenės
sluoksnio. Vaikai su negalėmis yra labiau
pažeidžiami, dėl to yra didesnė rizika jiems
tapti išnaudojamiems (skaitykite „Vaikai
su negalėmis“, puslapis 14).

Kas yra išnaudotojai?

Išnaudotoju būti gali bet kokio amžiaus
vyras arba moteris iš bet kurio visuomenės
sluoksnio.

Daugelis mums žinomų išnaudotojų yra jauni vyrai, keliolikos metų ar kiek virš dvidešimties metų amžiaus .

Tvirkintojai dažniausia mėgina su vaiku užmegzti ypatingus santykius – vaikas išsirenkamas, rūpestingai puoselėjamas, išbandomas ir galų gale tvirkinamas. Vaiką dažniausiai tvirkina asmuo, kurį vaikas pažįsta ir kuriuo pasitiki, pavyzdžiui – šeimos narys, giminaitis, prižiūrėtojas arba kaimynas.

ELGESIO SUTRIKIMAI IR EMOCINĖS PROBLEMAS, KURIOS GALI IŠDUOTI VAIKO TVIRKINIMĄ

- Labai agresyvus arba labai nutolęs elgesys
- Koncentracijos stoka (pasikeitimai moksle)
- Šlapinimasis į lovą, tuštinimasis, odos sutrikimai, nepaaiškinami nusiskundimai (dėl skausmų, galvos skausmų ir t.t.)
- Košmarai, miego įpročių pakitimai, apetito praradimas
- Pernelyg didelė suaugusiųjų baimė
- Sunkumas bendrauti su suaugusiais arba kitais vaikais
- Pasitikėjimo savimi stoka
- Pabėgimas (dažnas tarp paauglių aukų).

Atminkite – nė vienas ženklas pats nėra visiškas įrodymas, jog vyksta tvirkinimas.

Visada svarbu iširti nepaaiškinamus pokyčius Jūsų vaiko elgesyje.

VAIKŲ IŠNAUDOJIMO PASEKMĖS

Vaikų tvirkinimo pasekmės skiriasi nuo vieno asmens iki kito, jos priklauso nuo aukos amžiaus, santykių su tvirkintoju ir paties tvirkinimo apimties. Ko gero, didžiausias ilgalaikis sužalojimas vaikui yra jausmas, jog jį tvirkintojas išdavė, juo labiau, kai aukos ir tvirkintojo santykiai artimi.

Tvirkinimo pasekmės gali daugelį metų neišryškėti iki vėlesnio amžiaus, kai jas kas nors iššauks – brendimo prasidėjimas, santuoka ar vaiko gimimas.

Gydymo ir konsultacijų pagalba daugelis aukų su tuo susitaiko ir normaliai tęsia savo gyvenimus.

KODĖL VAIKAS NIEKAM NEPASAKO?

Vaikai sunkiai prasitaria, nes:

- Galbūt juos papirko arba prigrasino tvirkinimą laikyti paslapyje
- Retkarčiais vaikai įtinami, kad tai yra normalu ir priimtina
- Jie galbūt neranda žodžių papasakoti apie tai, kas atsitiko
- Išnaudotojas gali vaiką priversti pasijusti kaltu dėl išnaudojimo.

Kartais vaikais netikima – yra manoma, kad jie tokias istorijas tiesiog išsigalvoja. Vaikai retai išsigalvoja apie išnaudojimą.

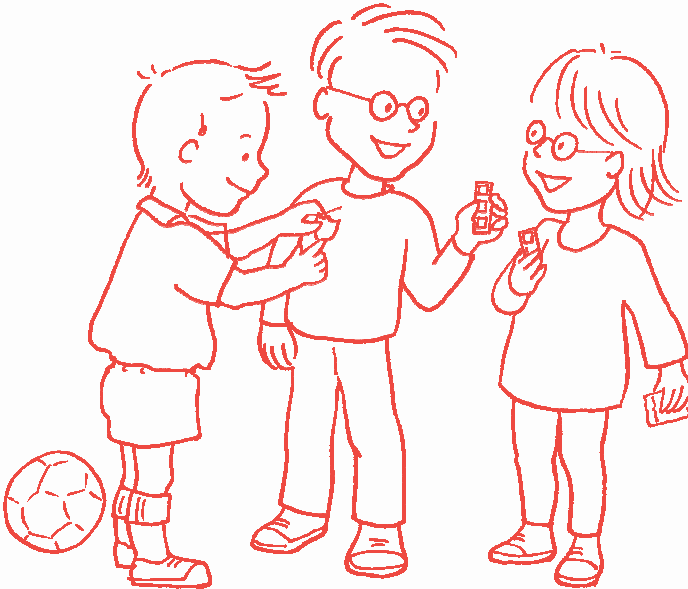
KĄ DARYTI, JEI ĮTARIATE, KAD IŠNAUDOJAMAS VAIKAS?

Sunku tiksliai žinoti, ar iš tikrųjų įtarimai yra pagrįsti. Prieš imantis veiksmų verta pagalvoti apie alternatyvų paaiškinimą ir sau užduoti šiuos klausimus:

- Ar yra kokia kita priežastis kodėl vaikas arba vienas tėvų vienaip ar kitaip elgiasi?
- Ar šie įvykiai pasikartoja?

- Ar jūs, ar kas nors kitas, matėte tai atsitinkant?
- Ar vaikas prasitarė esąs skaudinamas?
- Ar yra galimybė, kad žymės, arba sužalojimai, atsirado kitaip?

Jei apsvarstėte šiuos klausimus ir vis tiek jaudinatės – įmanoma, kad turite tvirto pagrindo imtis veiksmų. Svarbu atminti, kad kiekvieno pareiga apsaugoti vaikus ir, jei būtina, bendradarbiauti su profesionalais.

KĄ DARYTI, JEI VAIKAS PASISAKYTŲ APIE IŠNAUDOJIMĄ

- Išklausykite vaiką. Vaiko nemėginkite ir nespaukite atsakyti į klausimus.
- Atminkite tai, kad vaikas išgyveno daug sunkumų. Neneikite problemos, nesvarbu, kaip sunku.
- Kontroliuokite savo jausmus, išlikite ramus ir napanikuokite
- Paguoskite vaiką, įtikinkite, kad tai ne jo kaltė ir, kad teisingai padarė Jums pasakydamas
- Veikite greitai – neatidėliokite ieškodamas pagalbos
- Jei manote, kad išnaudojamas kuris nors vaikas arba yra galimybė, kad kas nors iš arba ne iš jo šeimos jį gali išnaudoti, susisieki su socialinės rūpybos darbuotoju arba kitu sveikatos profesionalu Jūsų vietinėje sveikatos įstaigoje. Skubiais atvejais ir sveikatos įstaigos nedarbo metu kreikitės į An Garda Siochana. Niekas pagal įstatymą nebus nubaustas už pranešimą sveikatos apsaugos valdybai arba An Garda Siochana, jei pats pranešimas nėra piktavališkas, o pranešėjo ketinimai nuoširdūs.

*Švietimo ir mokslo departamentas
mokytojams pateikė reikiamų procedūrų
ėmimosi gaires, kurias reikia sekti įtarus
išnaudojimą arba sulaukus pranešimų
apie išnaudojimą.*

VAIKŲ IŠNAUDOJIMĄ PATYRĘ SUAUGUSIEJI

Kai kurie skaitytojų galbūt patys vaikystėje patyrė išnaudojimą. Dauguma jų bus su tuo gerai susidoroję, su šeimos ir draugų pagalba. Išnaudojimą vaikystėje patyrę suaugusieji dažnai siekia pasikalbėti su palaikančia asmeniu, tokiu, kaip profesionaliu konsultantu – saugioje ir konfidencialioje aplinkoje. Kelios organizacijos teikia patarimą, palaiko bei konsultuoja (tinkamų organizacijų sąrašą rasite kitoje šio bukletėlio pusėje). Jūsų vietinės sveikatos valdybos socialinės darbuotojas Jums gali taip pat patarti.

*Atminkite – su pagalba vaikai gali
atsitaisyti nuo engimo ir išnaudojimo bei
gyventi pilnavertiškus gyvenimus.*

SAUGUMAS NAUDOJANTIS INTERNETU

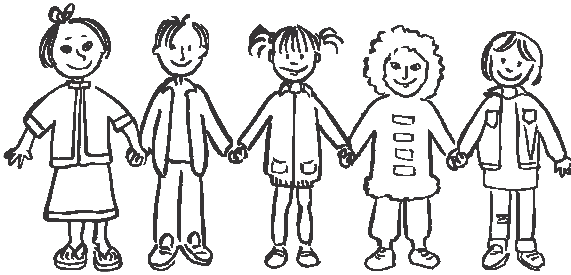
Vaikai vis dažniau naudojami internetu mokslui bei pramogoms. Tai tikrai yra nuostabus dalykas, tačiau su tuo yra susiję ir pavojai. Protinga imtis kai kurių atsargumo priemonių. Įmanoma, jog vaikai naršys tinklapius su pornografiniu, smurtiniu ar rasistiniu turiniu, sulauks bjauraus turinio neprašyto elektroninio pašto. Jie taip pat gali per daug laiko praleisti prie kompiuterio, taip apleisdami savo draugus ir užsiėmimus.

KĄ DARYTI TĖVAMS?

- Kompiuterį laikyti šeimos kambaryje, atsuktą į didžiąją kambario dalį, kur geriau matytųsi tėvams. Tai turbūt yra svarbiausias dalykas, kurį galite savo vaikams padėti būti saugesniems naudojantis internetu.
- Domėkitės tuo, kuo Jūsų vaikai užsiima internete. Paprašykite, kad parodytų kokius tinklapius jie naršo, parodyti kaip naudotis elektroniniu paštu ir pokalbiais (jei dar nežinote). Sužinokite, kokiais tinklapiais jie naudojami mokykloje.
- Su savo vaikais pasitarkite dėl to, kokiuos tinklapius ir pokalbių kambarius jiems tinkama lankyti. Jiems praneškite, kad ketinate stebėti jų naudojimąsi internetu.
- Internetu naudotis leiskite tik tam tikru laiku
- Naršytų tinklapių sąrašą galite patikrinti laikinųjų duomenų ir naršyklės istorijos kataloge. Yra tam tikrų programų, kontroliuojančių priėjimą prie informacijos internete. Šias galima gauti tinklapiuose www.netnanny.com arba www.cyberpatrol.com.

PASIRŪPINKITE, KAD VAIKAI ŽINOTŲ ŠIAS TAISYKLES:

- Niekada be leidimo neatskleisti asmeninės informacijos: namų adreso, telefono numerio, tėvų darbo adreso/telefono numerių ir mokyklos pavadinimo ar adreso.
- Niekada nepasitarus su tėvais elektroniniu paštu nesiųsti nuotraukų, ar bet ko kito.
- Jei vaikas pastebėtų ką nors, kas koku nors būdu jį priverstų pasijusti nepatogiai – išjungti ekraną ir tučtuojau pranešti tėvams.
- Žmonės, su kuriais bendrauja internetu, ne visada yra tie, kas sakosi esą. Su niekuo neturėtų tartis susitikti iš anksto nepasitarus su tėvais.
- Niekada neatsakinėti į nemalonus ir slegiančias žinutes.
- Niekada nenaudoti necenzūruotos kalbos ir nesiuntinėti nemalonių žinučių.

Jeigu pageidaujate sužinoti daugiau apie tai, kas aprašyta šiame bukletėlyje, daugiau medžiagos rasite pagrindiniuose knygynuose, bibliotekose ir kai kuriose iš sekančiame puslapyje išvardintų organizacijų. Programos „Išlik saugus“ medžiagą galite pasiskaityti daugelyje bibliotekų, o nusipirkti galima iš:

Blogo elgesio su vaikais prevencijos organizacijos („The Child Abuse Prevention Programme), Bridge House, Cherry Orchard Hospital, Ballyfermot, Dublin 10.

Tel: 01-6206347

Elektroniniu paštu rašykite:

Staysafe@indigo.ie

Mūsų tinklapis:

www.staysafe.ie

ORGANIZACIJOS

VIETINĖ SVEIKATOS APSAUGOS VALDYBA

Jei rūpinatės dėl vaiko gerovės arba manote, kad vaikui gresia išnaudojimas, turėtumėte susisiekti su vietine sveikatos apsaugos valdyba. Vietinius telefono numerius rasite telefonų knygoje.

„BARNARDOS“

Christchurch Square, Dublin 8,

Tel.: (01) 4530355

„Barnardos“ – organizacija, dirbanti vaikų gyvenimų pagerinimui, siūlanti daugybę paslaugų vaikams ir jų šeimoms.

ENGIAMOJO ELGESIO TYRIMŲ CENTRAS („BULLYING BEHAVIOUR RESOURCE AND RESEARCH CENTRE“)

Mokytojų švietimo departamentas,

Trinity College, Dublin 2

Tel.: (01) 6081240

Suteikia paslaugas mokytojams ir kitiems, ieškantiems informacijos ir patarimo apie engimą.

KARŠTOJI ENGIMO LINIJA 052-20598

Valstybinės tėvų asociacijos valdoma, prieinama engimo aukoms bei jų tėvams..

KAMPANIJA PRIEŠ ENGIMĄ („CAMPAIGN AGAINST BULLYING“)

Tel.: (01) 288 7976

“C.A.B.” – savanoriška organizacija, suteikianti informaciją ir palaikanti engimo aukas ir jų šeimas.

“C.A.R.I” ĮSTAIGA

110 Drumcondra Road, Dublin.

Tel.: (01) 8308529,

2 Garryowen Road, Limerick

Tel.: 061 413331

Suteikia paslaugas išnaudojimo aukoms ir neišnaudojantiems šeimos nariams.

VAIKŲ PAGALBOS LINIJA: 1-800 666 666

Šią paslaugą kiekvienam vaikui pavojuje teikia vaikų gynimo nuo žiaurumo organizacija „ISPCC“.

AIRIJOS NEGALĖS FEDERACIJA („DISABILITY FEDERATION OF IRELAND“)

2 Sandyford Office Park, Dublin 18.

Tel.: (01) 295 9344

Ši federacija stengiasi organizacijoms-narėms padėti teikti daugybę paslaugų žmonėms su negale.

**GARDA NAMINIO SMURTO IR SEKSUALINIŲ
IŠPUOLIŲ TYRIMŲ DALINYS („GARDA-
DOMESTIC VIOLENCE & SEXUAL
ASSAULT INVESTIGATION UNIT“)**

Tel.: 6663430

Šio dalinio teikiamos paslaugos – žmonėms suteikti informacijos ir patarimą. Jis stebi ir prižiūri visus vaikų išnaudojimo, seksualinių išpuolių, naminio smurto ir prievartos incidentus visoje šalyje.

**Žiauraus elgesio su vaikais prevencijos organizacija
(„JSPCC“) Tel.: 679 4944**

„I.S.P.C.C“ – bendruomenė, orientuota į vaikus, kurios pagrindinis tikslas – apginti kiekvieno vaiko teisę į saugią vaikystę.

**VALSTYBINĖ TĖVŲ TARYBA (PRADINIŲ
MOKYKLŲ) („NATIONAL PARENTS' COUNCIL
(PRIMARY)“)**

16 Cumberland Street South, Dublin 2

Tel.: (01) 6789980

Ši taryba atstovauja tėvų požiūrį į visas svarbias švietimo organizacijas.

TĖVŲ LINIJA TEL.: 837 3500

Telefono linija tėvams, siūlanti patarimą ir palaikanti, ypatingai sunkiu metu.

**PRIEVARTOS KRIZĖS CENTRAI („RAPE CRISIS
CENTRES“)**

Prievartos krizės centrai prievartos ir seksualinių išpuolių aukoms teikia konsultacijas ir patarimą.

Telefono numerius rasite telefonų knygoje.

**AUKŲ PALAIKYMŲ ORGANIZACIJA
(„VICTIM SUPPORT“)**

29/30 Dame Street, Dublin 2.

Tel.: (01) 679 8673

Aukų palaikymo organizacija žmonėms padeda išgyventi tapus nusikaltimo auka. Ji siūlo patarimą, pagalbą, palaiko ir išklauso bet ką, paveiktą nusikaltimo.

**HEALTH
PROMOTION
UNIT**